

Regeringsfrågan

Allt efter som olika opinionsmätningar uppvisar en större balans mellan de båda politiska blocken, tilltar diskussionen om regeringsbildningen efter en tänkt borgerlig valseger i höstens riksdagsval. Det är bra om denna diskussion förs nu. Frågan är central för ställningstagandet från de enskilda valmännens sida i höst. Den måste alltså förr eller senare diskuteras. Samtidigt bör denna typ av frågor med starka inslag av partitaktik i både god och dålig mening klaras ut innan den egentliga valdebatten och valrörelsen inleds. Valrörelsen bör inte domineras av partitaktiska diskussioner. Väljarna leds då bort från det ställningstagande mellan olika politiska alternativ för hur landet skall skötas, som valhandlingen ändå skall vara utslag av.

Bildandet av en trepartiregering förutsätter att samtliga de inblandade partierna sätter samverkansmålet före enskilda ställningstaganden i olika sakfrågor. Så snart ett eller flera av samverkande partier sätter enskilda ställningstaganden före samverkan hotas rent definitionsmässigt denna samverkan. Om inte detta helt fundamentala förhållande framstår klart, finns det anledning att erinra om valet 1976, den därpå följande regeringsbildningen och vad som sedan hände.

De tre borgerliga partierna gick gemensamt till val på bildandet av en trepartiregering. Partierna själva fäste inte något frågetecken vid detta mål. Samtidigt gjorde Centerpartiet helt förbindande utfästelser i kärnkraftsfrågan. Folkpartiet och Moderata samlingspartiet intog en

från Centerpartiet skild ståndpunkt mot var – för att uttrycka sig milt – inte så skilt angelägna att peka på en eventuell sprängpunkt för trepartisamverkan. Likväl visade det sig senare att sprängpunkten fanns. Därmed visade det sig också, att ett eller flera av de borgerliga partierna inte satte trepartisamverkan före alla de olika sakpolitiska krav som man stod för.

Självfallet går det att diskutera om det bara var Centerpartiet som gav högre prioritet åt ett bestämt ställningstagande i sak eller om detta också gjordes av de båda andra partierna. Så mycket står det klart att det räcker om *ett* parti ger saken företräde före trepartisamverkan för att denna skall falla. Så snart ett parti binder sig i en viss sakfråga kommer de andra partierna att befinna sig under direkt utpressning vilket – alldeles oberoende av hur den konkreta sakfrågan ser ut – måste vara helt oacceptabelt som grund för fortsatt samregerande.

När tre partier samverkar och gemensamt prioriterar samverkan före enskilda intressen i olika sakfrågor innebär detta att partierna utifrån ståndpunkterna A, B och C diskuterar sig fram till den gemensamma ståndpunkten D. När ett parti sätter en enskild sakfråga före samverkan innebär detta att det partiet ställer ett ultimatum i krav i förhållande till de andra partierna. Dessa skall då acceptera ståndpunkten. I annat fall spräcks regeringen. Helt oacceptabelt är samverkanssituationen och ultimatumssituationen artschilda. Vilja om samverkan har ersatts med utpressning.

Under de senaste två mandatperioder

har det inträffat två gånger att det ställts ultimativa krav i samverkan mellan de tre partierna. Båda gångerna — oktober 1978 och maj 1981 — sprack samverkan också mellan partierna.

En valrörelse, som bygger på en utfästelse om trepartisamverkan efter en eventuell borgerlig majoritet i väljarkåren, förutsätter att samtliga tre borgerliga partier säger: "Det viktigaste för oss är en gemensam regering. Vi kommer efter en borgerlig valseger att vara beredda att diskutera alla de olika frågor som väcks för att nå en gemensam linje i denna trepartisamverkan."

Så snart ett parti låter denna prioritering brytas av ett visst ställningstagande i sak, har samverkansmålet brutits igenom. Den diskussion som därefter förs om trepartisamverkan blir enbart partitaktik i dålig mening. Diskussionen rör då endast den klassiska frågan hur man i väljarnas ögon skall försöka fördela skuldbördan för att samverkan brutits. Den har inget med det reella politiska skeendet att göra.

Vi befinner oss i den situationen att Folkpartiet och Centerpartiet har låtit

skatteöverenskommelsen med socialdemokraterna bli viktigare än samverkan mellan de tre partierna. Därmed är regeringsfrågan öppen i höstens val. Det är inte utpressningsoffret som bär skulden till detta. Moderata samlingspartiet bör naturligtvis alltfört hävda, att man är beredd att kompromissa om sakpolitiken i syfte att nå en trepartisamverkan — självfallet som hittills med den politiska och sakliga tyngden hos respektive partis olika ställningstaganden som utgångspunkt. Inte minst talar politikens och verklighetens realiteter för en sådan samverkansstrategi. Men om de båda andra borgerliga partierna inte intar motsvarande position, har det borgerliga blocket brutits sönder, vilket är djupt beklagligt. Det innebär nämligen, att det politiska skeendet fjärrmar sig från ekonomiska och idémässiga realiteter. Men det är inget som moderaterna kan göra något åt. Möjligtvis kan väljarna i höst ge en fingervisning om att mittenpartierna valde fel i ett mycket viktigt vägskäl. Och i bästa fall återuppstår då trepartisamverkan.